

Інститут держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

Т.П. Проценко

**ПРАВОВИЙ
РЕЖИМ МАЙНА
селянських (фермерських)
господарств України**

Київ
2000

ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ

УДК 349.4
ББК 67.99(2)6
П 78

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

Наукові рецензенти

доктор юридичних наук, професор **В.З. Янчук**,
кандидат юридичних наук **М.І. Єрофеев**

Проценко Т.П.

Правовий режим майна селянських (фермерських) господарств України: Монографія. — К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. — 80 с.
ISBN 966-02-1474-X

У монографії проаналізовано історичний розвиток законодавства про селянські господарства. Подано класифікацію майна громадян, які ведуть селянські (фермерські) господарства, характеристику правового статусу юридичної особи цих господарств. Визначено колізії у законодавстві, що стосуються майнових відносин. Дано рекомендації щодо вдосконалення форм і методів господарської діяльності та організації договірних зв'язків. Досліджено питання захисту прав селянських (фермерських) господарств.

Для наукових і практичних працівників, викладачів та студентів вузів, широкого кола читачів.

ББК 67.99(2)6

ISBN 966-02-1474-X

© Проценко Т.П., 2000

ВСТУП

Із розвитком в Україні ринкової економіки відроджується така форма господарювання, як селянські (фермерські) господарства. Досвід економічно розвинених країн світу свідчить про те, що сучасні фермерські господарства, які є провідною продуктивною силою аграрного сектора економіки, дають змогу селянинові бути господарем на землі, ефективно й раціонально її використовувати. Нові форми економічних відносин потребують запровадження на селі нового економічного механізму господарювання, головними засадами якого є вдосконалення організаційних форм ведення господарства на основі різноманітних форм власності та дійового правового забезпечення.

Нормативними актами, які створили правову основу селянських (фермерських) господарств, були: Закон Української РСР «Про економічну самостійність Української РСР», прийнятий 3 серпня 1990 р., що затвердив індивідуальну (особисту трудову і приватну трудову) власність, а також Земельний кодекс Української РСР від 18 грудня 1990 р., за яким земля надавалася громадянам у довічне успадковане володіння для ведення селянського (фермерського) господарства. Правові питання, пов'язані із селянськими (фермерськими) господарствами, дістали відображення в багатьох подальших законодавчих актах, зокрема в законах про землю, власність, підприємництво, оренду та ін.

Правовою основою створення селянських (фермерських) господарств та їхньої виробничої діяльності став Закон України «Про селянське (фермерське) господарство», прийнятий Верховною Радою України 20 грудня 1991 р., із змінами і доповненнями від 22 червня 1993 р. Цим Законом регламентуються питання права власності, оскільки ведення селянського (фермерського) господарства пов'язане передусім з відносинами права власності на землю та майно. Однак юридичні питання майнових правовідносин взагалі й селянських (фермерських) господарств зокрема регулюються нормами багатьох галузей права — цивільного, адміністративного, трудового, сімейного та ін. При цьому потрібно враховувати, що селянське (фермерське) господарство — це сімейно-трудове об'єднання громадян, які мають у своєму розпорядженні майно як спільної власності, так і спільного користування, що створює додаткові труднощі при вирішенні майнових спорів.

Детальне наукове дослідження питань юридичної природи та структури власності на майно селянських (фермерських) господарств є новим, актуальним завданням у вітчизняній юридичній науці. Його розв'язання має важливе теоретичне і практичне значення для визначення обсягу

майнових прав та обов'язків членів селянських (фермерських) господарств, тобто для встановлення юридичних умов формування, використання майна цих господарств, розпорядження ним, відчуження його для визначення стану правового регулювання майнових відносин.

Питання правового режиму майна суб'єктів агропромислового комплексу розробляли такі вчені, як В.І. Семчик, В.З. Янчук, О.О. Погрібний, В.К. Попов, Н.І. Титова, Ц.В. Бичкова, З.А. Павлович та ін. Однак ці дослідження більше стосувалися майна колективних сільськогосподарських підприємств. Проблеми правового регулювання діяльності селянських (фермерських) господарств вивчали О.О. Погрібний, Н.І. Титова, В.І. Семчик, В.В. Янчук, Г.В. Чубуков, В.М. Корнієнко. Проте питання майнових відносин селянських (фермерських) господарств вони висвітлювали й аналізували в загальних рисах. Не були, зокрема, досліджені проблеми правового забезпечення внутрішньогосподарських і міжгосподарських зв'язків, реалізації товарної сільськогосподарської продукції, охорони майна.

У пропонованому дослідженні особливу увагу приділено врегулюванню чинним законодавством земельних і майнових відносин селянських (фермерських) господарств, матеріально-технічного забезпечення, реалізації виробленої ними продукції і використання доходів, правовому забезпеченню паритету цін, організаційно-правовому забезпеченню використання й охорони майна, визначенню юридичної відповідальності за порушення майнових прав цих господарств, аналізу їхньої правової регламентації.

ВСТУП	3
Розділ I. Загальна характеристика правового регулювання майнових відносин селянських (фермерських) господарств України	5
1.1. Розвиток законодавства про майно селянських (фермерських) господарств.....	5
1.2. Майно селянських (фермерських) господарств як об'єкт правового регулювання: юридичне поняття та класифікація.....	23
Розділ II. Правове регулювання реалізації сільськогосподарської продукції і використання доходів	37
Розділ III. Правовий захист майна селянських (фермерських) господарств	58
3.1. Організаційно-правовий механізм захисту майна селянських (фермерських) господарств.....	58
3.2. Юридична відповідальність за порушення майнових прав селянських (фермерських) господарств.....	65
Примітки	76